

Список використаних джерел

1. Кондрацький А. А. Поляки на Україні в X–XIX ст. / А. А. Кондрацький// Український історичний журнал, 1991. – № 12. 2. Єременко Т. І. Польська меншина в Україні в 20–30-ті рр. XX століття Історичні зошити Ін-ту історії НАН України / Т. І. Єременко. – К., 1994. – 74 с. 3. Стронський Г. Й. Злет і падіння: Польський національний район в Україні в 20–30-ті роки / Г. Й. Стронський. – Тернопіль, 1992. – С. 5–6. 4. Заставецька О. В., Заставецький Б. І., Ткач Д. В. Географія населення України / О. В. Заставецька, Б. І. Заставецький, Д. В. Ткач. – Тернопіль, 2007. – 134 с.

Галина Высоцкая**ПОЛЯКИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СОВРЕМЕННІСТЬ**

В статті аналізується положення польського національного меншинства в Україні в різні періоди історії. Освітлено процес заселення представителями польського національного меншинства території України. Сравниваються дані переписів населення. Визначаються українські території, на яких проживають поляки. Освітлено історію Мархлевського району від створення – до ліквідації. Вказано заходи України щодо нормалізації діяльності поляків в Україні. Освітлено проблеми, з якими стикнулося польське суспільство в різні періоди польсько-українських відносин. Проаналізовані документи, які регулюють діяльність представителів польського національного меншинства.

Ключові слова: поляки, Україна, польський національний меншинство, Мархлевський район, меншинство.

Galina Vysotska**POLES IN UKRAINE: HISTORY AND PRESENT TIME**

Condition of Polish national minority in Ukraine in different periods is analyzed in article. Process of settlement of Ukrainian territory by representatives of Polish national minority is shown in this paper. Information of population censuses are compared. Ukrainian territories which are settled by Poles are determined. History of Marhlevsk district from creation to liquidation is shown in the article. Measures of Ukraine according to normalization of activity of Poles in Ukraine are shown. Problems that Poles were faced in different periods of Polish-Ukrainian relations are analyzed. Documents which regulate activity of representatives of Polish national minority are shown in this paper.

Key words: Polish, Ukraine, the Polish minority Marhlevskym area, minority.

УДК 497.115.327.82

Олександр Павленко**КОСОВСЬКА КРИЗА 1999 Р.****ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ**

У статті розглядаються питання кризи в Косово в 1999 р. Показано, що причини загострення сербсько-албанського протистояння відбувалися на фоні глобального перерозподілу сфер впливу у світі. Європейський Союз був зацікавлений у стабілізації Балкан, де нестабільність провокувала потоки біженців до країн Західної Європи. США вважали за необхідне зберегти свої військово-політичні та економічні позиції в Європі. Наприкінці 1990-х рр. критично важливим у цьому сенсі стало питання Косово. Спроби Росії і Китаю перешикувати цим процесам не були консолідовані та зазнали невдачі. У підсумку проголошення в лютому 2008 р. незалежності Косово створило прецедент виникнення держави із нетрадиційним суверенітетом. Доля Косово залежить від успішності реалізації процесу європейської інтеграції.

Ключові слова: Албанія, глобалізація, гуманітарна інтервенція, європейська інтеграція, Косово.

Проблема визначення статусу Косово після розпаду Югославії має свою історію. На початку 1990-х рр. на перший план виходять проблеми сербського націоналізму та його намагань в умовах дезинтеграції Югославії створити «Велику Сербію», яка мала об'єднати усіх етнічних сербів під контролем Белграду. Тому на перший план у 1991–1995 рр. вийшли конфлікти сербів і хорватів, а також війна між православними сербами, католиками хорватами, боснійськими мусульманами у Боснії і Герцеговині. Лише після втрати сербськими націоналістами реальних можливостей створення «Великої Сербії» поступово актуалізується косовська проблема. На час в Косово прискорився процес руйнування патріархальних традиційних цінностей албанського суспільства.

Жваве обговорення цього питання впродовж вже понад як п'ятнадцяти років сприяло появі значного історіографічного доробку з цієї теми, а також з питань, які висвітлюють загальні проблеми причин розпаду Югославії та перетворення Балкан на пороховий лъох Європи.

Звертають на себе увагу дисертаційні дослідження українських істориків В. Каменецького та Ю. Качури, присвячені вивченню політики США щодо Югославії у 1960–1980-ті рр. [1]. А. Шилова показала особливості міжнародного посередництва у Косово, але хронологічна її робота охоплює період до 1999 р. [2, с. 94]. Відверто просербську позицію серед українських науковців зайняв А. Маначинський. Його монографія, присвячена розпаду Югославії? має чимало емоційних аргументів та оцінок [3]. Вагоме значення інформаційно-психологічного про стояння на прикладі війни НАТО проти Югославії 1999 р. доведено у кандидатській дисертації О. Куцької [4]. В українській історіографії триває дискусія з приводу легітимності та причин здобуття незалежності Косово. Одна частина науковців вбачає у цьому «провину» сербської політики, інші переконані, що вирішальним фактором став міжнародний тиск на Сербію.

Сербські та російські історики переважно негативно ставляться до процесу розпаду Югославії та одного з його головних наслідків, яким стало здобуття незалежності Косово. Відомий сербський історик С. Чиркович не вважає неминучим процес відокремлення від Сербії Косово, причому не лише з причин «історичної ностальгії», а й політичних тенденцій [5]. Ця точка зору також підтримується у монографії В. Джуретича, який відстоює сербську націоналістичну позиції щодо оцінки процесу розпаду Югославії та провалу спроби утворити на її уламках «Велику Сербію» [6].

Концепція зовнішнього «втручання-змови» у тлумаченні причин та наслідків здобуття незалежності Косово домінує у наукових працях сербських істориків І. Антанасієвича, Л. Булатовича, В. Вука, В. Дімітрієвича. Усунення від влади С. Мілошевича частково скасовує домінування націоналістичного погляду на сербську історію Косово. Головним чином цей процес розпочато у сербській історичній художній літературі, зокрема, у романах М. Павича та П. Джорджевича [7]. Сербські політики демократичної орієнтації З. Зінзіч, В. Коштуниця, Г. Сліванович також балансували на межі вузької націоналістичної та про європейської інтерпретації проблеми Косово [8]. У 10-х рр. XXI ст. в сербській науковій літературі з'явилися більш об'єктивні дослідження, присвячені косовській проблемі. М. Рашевич, застосовуючи історично-демографічні методи, показала вплив демографічного чинника на відокремлення Косово від Сербії. Утім, вона уникла розгляду не менш важливих політичних, військових та економічних факторів цього процесу [9]. У. Шувакович статті показав, що проблеми безробіття, загроза втрати національної ідентичності спонукають сербську молодь Косово залишатися на позиції категоричного заперечення незалежності Косово [10]. Загалом, сербська історіографія проблеми Косово залишається політично залежною від оцінок факту незалежності Косово.

На непохитних просербських позиціях залишається російська історіографія. Провідні російські балканісти О. Гуськова, А. Баришев, В. Волков, П. Іскендеров, П. Кандель, С. Романенко, К. Нікіфоров, О. Пономарьова, А. Улуян інтерпретують та пов'язують сербські проблеми в Косово з аналогічними проблемами Росії на Кавказі. Російська наукова та політична еліти солідаризувалися в негативних оцінках незалежності Косово. У монографії, присвяченій історії розпаду Югославії, О. Гуськова на значному фактичному матеріалі з різних архівних джерел скористалася концепцією світової змови проти Югославії [11]. А. Баришев показав певну упередженість ООН у процесі розпаду Югославії [12]. О. Пономарьова аргументує визначення статусу Косово, як «квазідержави», яка перебуває під міжнародним протекторатом [13]. Спроба знаходження балансу між західним та російським підходом до оцінок значення проблеми Косово подано у колективній праці дослідників російського відділення фонду Карнегі [14].

Історіографічний доробок дослідників з країн-членів НАТО також спирається на ідеологічні стереотипи. Сербська політика на Балканах класифікується як імперська, а всі, хто їй протистояв визнаються борцями за свободу. На цю особливість слушно звернув увагу Н. Хомський [15]. У академічному науковому середовищі домінує класичний підхід до дослідження історії, який спирається на залучення та критичне осмислення історичних джерел. У цьому сенсі показовою є політична біографія Й. Броз Тіто, написана Р. Уестом [16]. Німецький історик Х. Зундхаузен на основі сербських та албанських архівних документів дослідив історію Сербії [17]. Е. Ральфельдер у монографії, присвяченій історії косовського конфлікту, не лише використав значний джерельний базис, а й неупереджено щодо ворогуючих сторін показав причини та наслідки косовського конфлікту [18]. Натомість американський дослідник Ч. Купчан, аналізуючи міжнародно-правові підстави незалежності Косово відстоює офіційну точку зору Вашингтону щодо «унікальності» випадку здобуття незалежності [19]. З цією точкою зору повністю солідаризуються албанські історики А. Балета та І. Блумі, які вбачають незалежність Косово досягненням «Визвольної армії Косово». Р. Каплан доводить, що дипломатичні зусилля були не лише продовженням військових дій іншими засобами, а й відіграли важливу роль у стабілізації становища в Косово [20]. Американський

політолог Ф. Фукуяма розглянув процес становлення державності Косово після проголошення незалежності як своєрідний соціальний інженерний проект [21]. Грецький політолог Я. Александрос однозначно тлумачить статус «незалежного» Косово як міжнародний протекторат [22].

Колишній британський прем'єр-міністр Т. Блер однозначно виправдовує військову операцію проти Югославії 1999 р., користуючись категорією «гуманітарної інтервенції» [23]. Екс-прокурор Гаазького міжнародного трибуналу К. дель Понте у своїх мемуарах заперечує упередженість суду щодо балканських військових злочинців [24]. Суперечливими виглядають мемуари президента США Б. Клінтона. Оцінюючи події 1999 р. у Косово він то демонізує С. Мілошевича, то визнає за ним прагматичність у прийнятті рішень [25]. Дж. Буш-молодший у своїх спогадах відкидає закиди у недостатній легітимності проголошення незалежності Косово та визнання цього факту США [26].

Мемуари російських військових та політиків також віддзеркалюють офіційну точку зору на косовську проблему. Генерал-лейтенант Л. Івашов цікаво описав прийняття рішення про марш-кидок російських десантників до аеропорту Златина у Приштині [27]. Вирішальний етап дипломатичного тиску на С. Мілошевича у питанні виведення сербських військ із Косово показано у мемуарах В. Черномірдіна [28]. Загалом, мемуарна література, присвячена проблемі Косово, рясніє суб'єктивними оцінками та замовчуванням інших точок зору, які не є тотожними авторському баченню розвитку подій. Отже, лише врахування альтернативних історіографічних підходів та максимальне залучення документів різного походження та типу дають можливість з наукових позицій дослідити проблему становлення державності Косово.

На той час підпільні організації в Косово активно підтримувалися албанськими організаціями по всьому світу. Зокрема, «Союз косоварів» у Римі, третя «Призренська ліга» з центром у Нью-Йорку і філіями в Туреччині, Австралії, Канаді, Франції, Бельгії, Німеччині [11, с.650]. Зіткнення воєнізованих албанських груп із силами безпеки Сербії нагадували бойові дії вже впродовж 1998 р. Наприкінці того р. більша частина загонів «Армії визволення Косово» була витіснена до кордону з Албанією, яка впродовж усієї кризи залишалась надійною тиловою базою «Армії визволення Косово». На той час косовський конфлікт вже перебував у сфері уваги міжнародних структур: ООН, ОБСЄ, НАТО, Євросоюзу. Форпостом свого впливу в Європі вважала Балкани Росія. Провідну роль у спробах врегулювання конфлікту перебрало на себе НАТО.

Порівняльний аналіз миротворчої діяльності ООН та ОБСЄ у Косово довів внутрішню суперечливість норм та методів, якими керуються ці організації у подоланні міжнаціональних конфліктів. Ця діяльність також обтяжується геополітичною конкуренцією між США та Євросоюзом і Росією за впливи на Балканах. Визначені та обґрунтовані основні етапи становлення державності Косово. Показано іманентні протиріччя властиві політичним, економічним та ідеологічним засадам функціонування незалежного Косово. Розглянуто особливості політики щодо Косово п'яти президентських адміністрацій США. Розкрито причини безкомпромісної позиції Росії, Китаю та Індії щодо категоричного невизнання незалежності Косово. Досліджено розвиток політики Сербії після проголошення незалежності Косово: від абсолютного заперечення легітимності цього факту до встановлення гуманітарних та інших зв'язків між Белградом та Приштиною у липні 2011 р. Висвітлено причини суперечливості політики Євросоюзу щодо визначення статусу Косово.

Ключову роль у здобутті незалежності Косово відіграли США. Однак в умовах світової економічної кризи США доводиться зважати на позицію інших полюсів сили щодо Косово. Тому частина відповідальності за стан справ у Косово перекладена на ЄС. Але саме США, маючи військові бази у Косово, зберігають за собою вирішальне слово. Основну роль протидіючої США сили в питанні Косово відіграє Росія. Впродовж 1991–2011 рр. частково трансформувалися політичні підходи Росії до Сербії та косовського врегулювання. На заміну традиційним цивілізаційним міфам про православну єдність, прийшов прагматизм. Водночас Росія скористалася з косовського прецеденту, аби зміцнити зв'язки з Китаєм. Негативна реакція Китаю на косовський конфлікт обумовлюється не лише аналогічною тайванською, тибетською та сінцзянською проблемами, які негативно впливають на розвиток Китаю, а й бомбуванням 7 травня 1999 р. китайського посольства в Белграді. Відносно м'яка позиція Індії з косовського питання обумовлюється зосередженістю зовнішньої політики цієї країни на проблемах відносин із Пакистаном. Але російсько-китайське зближення після косовської війни 1999 р. стимулювало й поліпшення індійсько-китайських відносин. В реаліях сучасної системи міжнародних відносин «вісь» Росія – Індія – Китай не є альтернативою домінуванню США та ЄС у Косово, але займає власну непохитну позицію, яка полягає у невизнанні незалежності Косово.

Додатковим аргументом на користь цього у 1999–2011 рр. залишалася непохитна позиція Сербії. Однак неприйняття ідеї незалежності Косово Белградом обмежене імперативами європейської інтеграції Сербії. Тому європейський курс Сербії має іманентні протиріччя. З одного боку, Сербія домагається, аби питання визнання незалежності Косово не прив'язувалося до її вступу в ЄС, але з іншого боку намагається використати ЄС з метою тиску на Косово. Міжнародне право

ставити права власності вище за суверенні права держави. Якщо якась держава втратила територію, у даному випадку Сербія – Косово, то сербські вигнанці не втратили права на свою приватну власність, яка залишилася в руках албанців. Але саме на півночі Косово залишилася більша частина промислового потенціалу цієї території. Пріоритетом ЄС щодо Косово є дотримання прав і свобод людини, стабілізація військово-політичної ситуації у регіоні. Також не можна не звертати увагу на можливість того, що прецедент Косово зіграє проти територіальної цілісності деяких багатонаціональних країн-членів Євросоюзу. Тому ЄС зацікавлений у підтриманні кондомініуму зі США на Балканах. Україна та Азербайджан не визнають незалежності Косово, виходячи як з принципових міркувань традиційних норм міжнародного права, так і з урахуванням власних національних інтересів. Така позиція України важлива для Сербії не лише як православної країни, а й як країни, котра має власну мусульманську громаду зі статусом релігійної меншості. Натомість послідовна підтримка з боку Азербайджану не менш важлива для Сербії, зважаючи на азербайджанську позицію у Організації ісламська конференція. У вирішенні проблеми статусу Нагірного Карабаху Азербайджан, так само як у випадку позиції Сербії щодо статусу Косово, готовий надати проблемній території шир. автономію. Але у обох цих випадках такий план врегулювання не влаштовує протилежні сторони. У 1999–2008 рр. відбулася максимальна інтернаціоналізація косовського конфлікту, одним із головних наслідків якої стало перетворення Косово на міжнародний протекторат як латентне прикриття албанських адміністративних та військових структур у Косово. Внаслідок усунення 2000 р. С. Мілошевича від влади та започаткування демократичних перетворень у Сербії послабилися позиції націоналістичних еліт. Водночас ідея демократичної частини сербської еліти щодо територіального поділу Косово як можливого компромісу була відкинута США та албанцями Косово, адже у разі реалізації може остаточно підірвати промисловий потенціал краю.

Список використаних джерел

1. Каменецький М. Косовська проблема від Маркса до Буша / М. Каменецький // Зовнішні справи. – 2008. – № 6. – С. 27–30; Качура Ю. Б. Югославия в концепциях и внешней политике США в 1960-е годы: автореф. дисс. ... канд. ... ист. ... наук / Ю. Б. Качура. – К., 1989, 16 с. 2. Шилова А. В. Зусилля міжнародного співробітництва в урегулюванні косовської кризи / А. В. Шилова // Вісник Київського міжнародного університету. – 2002. – Вип. 1. – С. 94–104. 3. Маначинский А. Я. Югославия: приговор вынесен / А. Я. Маначинский. – К.: Румб, 2005. – 288 с. 4. Куцька О. М. Інформаційно-психологічне протистояння в період конфлікту НАТО – Югославія 1999 р.: автореф. ... дис. ... канд. ... ист. ... наук / О. М. Куцька. – Львів, 2004. – 20 с. 5. Чиркович С. М. История сербов; Пер. с сербохорватского / С. М. Чиркович. – М., 2009. – 112 с. 6. Развал Югославии: Основные течения 1918–2003 гг.: Исторические предпосылки гражданской войны в Югославии 1991–1995 гг. Агрессия НАТО против сербского народа 1999 г. / В. Джуретич; Сербская акад. наук и искусств (Балканологический ин-т) г. Белград. – М.: Кобекс интернешнл; Кристи инженеринг; СтройСпецМонтаж, 2003. – 656 с. 7. Павич М. Биография Белграда; Пер. с сербского. – СПб., 2010. – 320 с.; Джорджевич П. Косовский одуванчик / П. Джорджевич. – СПб., 2008. – 212 с. 8. Dindic Z. Serbia and Its Neighbours / Z. Dindic // Review of International Affairs. – July – September 2002; Kostunica Vojislav. Democracy and FR Yugoslavia's International Position // Review of International Affairs. – July – September 2002; Slivanovic G. The Agreement of Serbia and Montenegro in a Foreign Policy Context / G. Slivanovic // Review of International Affairs. – January-March 2002. 9. Рашевич М. Демографический фактор и косовский кризис / М. Рашевич // Социологические исследования. – 2010. – № 5. – С. 105–110. 10. Шувакович У. Эскиз этнополитических суждений сербских студентов из Косово / У. Шувакович // Социологические исследования. – 2010. – № 3. – С. 72–75. 11. Гуськова Е. Ю. История югославского кризиса (1990–2000) / Е. Ю. Гуськова. – М.: Русское право, 2001. – 720 с. 12. Барышев А. Разрушение Югославии и Организация Объединенных Наций / А. Барышев. – М., 2007. – 135 с. 13. Пономарёва Е. Г. Новые государства на Балканах / Е. Г. Пономарева. – М., 2010. – 252 с. 14. Косово: международные аспекты кризиса / Под ред. Дмитрия Тренина и Елены Степановой. – М., 1999. – 309 с. 15. Хомский Н. Новый военный гуманизм: уроки Косово / Н. Хомский. – М., 2002. – 320 с. 16. Уэст Р. Иосип Броз Тито / Р. Уэст. – Смоленск, 1998. – 512 с. 17. Sundhaussen H. Geschichte Serbiens. 19–21. Jahrhundert / H. Sundhaussen. – Wien, 2007. – 514 s. 18. Rahtfelder E. Kosovo. Geschichte eines Konflikts / E. Rahtfelder. – Berlin, 2010. – 400 s. 19. Kupchan C. Independence for Kosovo / C. Kupchan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/61193/charles-a-kupchan/independence-for-kosovo>. 20. Caplan R. International Diplomacy and the Crisis in Kosovo / R. Caplan // International Affairs. – 1998. – Vol. 74. – № 4. – S. 745–753. 21. Fukuyama Fr. State Building. Governance and World Order in the Twenty First Century / Fr. Fukuyama. – Cornell, 2004. – 137 p. 22. Yannis A. Kosovo Under International Administration / A. Yannis. – Athens, 2001. 23. Blair T. My political Life / T. Blair. – London, 2010. 24. Дель Понте К. Охота. Я и военные преступники / К. Дель Понте. – М., 2008. – 640 с. 25. Клинтон У. Дж. Моя жизнь / У. Клинтон. – М., 2005. – 1088 с. 26. Bush G. Decision Points / G. Bush. – Crown, 2010. 27. Ивашов Л. Г. Косовский кризис 1999 года. Бросок на Приштину / Л. Г. Ивашов // Новая и новейшая история. – 2004. – № 5. – С. 87–104. 28. Черномырдин В. С. Вызов / В. С. Черномырдин. – М.: Московский писатель, 2003. – 616 с.

Александр Павленко

**КОСОВСКИЙ КРИЗИС 1999 Г. И ЕГО ВЛИЯНИЕ
НА СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

В статье рассматриваются вопросы кризиса в Косово 1999 г. Показано, что причины обострения сербско-албанского противостояния происходило на фоне глобального перераспределения сфер влияния в мире. ЕС был заинтересован в стабилизации Балкан, где нестабильность провоцирует потоки беженцев в страны Западной Европы. США были заинтересованы в сохранении своих военно-политических и экономических позиций в Европе. В этом смысле критично важным стал вопрос статуса Косово. Попытки России и Китая предотвратить эти процессы не были консолидированы и потерпели неудачу. В итоге провозглашение в феврале 2008 г. независимости Косово создало прецедент возникновения государства с нетрадиционным суверенитетом. Судьба Косово зависит от успешности реализации процесс европейской интеграции.

Ключевые слова: Албания, глобализация, гуманитарная интервенция, европейская интеграция, Косово.

Oleksandr Pavlenko

**KOSOVO CRISIS IN 1999 R. AND ITS INFLUENCE ON MODERN INTERNATIONAL
RELATIONS**

The research studied objective and subjective historical reasons for the state formation of Kosovo Albanians starting from the latent stage of this process within former Yugoslavia and then up to the declaration of Kosovo independence. Influence of Yugoslavia's collapse, as well as of external factors on Kosovo's separation from Serbia is also explored in this dissertation. Comparative analyses of specificities of UN and OSCE peacemaking activities was done in different stages of Kosovo conflict. Particular features of Kosovo's internal policy development as an independent state and problematic reasons with a full international recognition of this fact is also highlighted. The paper also reviews impact of the five US Presidential Administration on settlement of Kosovo status problem. Problem of Kosovo's status to the diplomacy of «power poles» in modern system of international relations within the context of NATO war against Yugoslavia in 1999 is underlined. Main tendencies of Serbian policy towards Kosovo after the democratic transformation of political system of this state and in conditions of Serbia's European integration aspirations was examined.

Key words: Albania, globalization, humanitarian intervention, European integration, Kosovo.